

"IJODKORLIK TUSHUNCHASINING ILMIY-PEDAGOGIK ASOSLARI"

Mirzayeva Zahro Mirortiq qizi

*Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti Maktabgacha va Boshlang'ich ta'lim fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi
mirzayevazahro02@gmail.com*

Karamatova Dilfuza Sadinovna

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy pedagogika universiteti "Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi" kafedrası dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimidagi eng muhim sifatlardan biri — ijodkorlikning mazmun-mohiyati o'rganiladi. Ijodkorlik shunchaki alohida iqtidor emas, balki tizimli ravishda rivojlantirilishi lozim bo'lgan qobiliyat sifatida tahlil qilingan. Tadqiqotda o'quvchilarning har tomonlama fikrlashini shakllantirish yo'llari va ta'lim jarayonida ijodiy muhit yaratishning ahamiyati keng yoritilgan. Shuningdek, maqolada ijodiy salohiyatni oshirishga to'sqinlik qiluvchi omillar va ularni bartaraf etish bo'yicha amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Abstract: This article examines the content and essence of creativity, which is one of the most important qualities in the modern educational system. Creativity is analyzed not as an individual talent but as a skill that should be systematically developed. The research highlights the ways of forming students' comprehensive thinking and the importance of creating a creative environment in the educational process. Also, the article describes factors hindering creative potential and practical recommendations for their elimination.

Kalit so'zlar: Ijodkorlik, kreativlik, keng qamrovli fikrlash, erkin muhit, o'qituvchi mahorati, mustaqil qaror qabul qilish, ta'limdagi yangilanishlar, inson qadri, pedagogik mahorat.

KIRISH

Bugungi shiddatli o'zgarishlar va texnologik transformatsiyalar davrida jamiyatning taraqqiyoti nafaqat to'plangan bilimlar hajmi, balki o'sha bilimlarni

kutilmagan vaziyatlarda samarali qo'llay olish qobiliyati bilan belgilanmoqda. Ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar shuni ko'rsatadiki, o'quvchi shaxsini shunchaki tayyor ma'lumotlarni yodlovchi "iste'molchi"dan, yangi g'oyalar va yechimlar yaratuvchi "ijodkor"ga aylantirish zamon talabidir. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi islohotlari, xususan, Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasida belgilangan ustuvor vazifalar ham aynan mustaqil va ijodiy fikrlaydigan avlodni voyaga yetkazishga qaratilgan.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida inson qadri va uning salohiyatini yuksaltirish masalasini eng oliy qadriyat sifatida belgilab berdilar. Bu esa ta'lim tizimida o'quvchining ichki imkoniyatlarini ochib berishni, uning noodatiy fikrlashini qo'llab-quvvatlashni taqozo etadi.

Ijodkorlik — bu insonning bir xil fikrlash qoliplaridan chiqib, muammoli vaziyatlarda turlicha yechimlarni o'ylab topish imkoniyatidir. Mazkur sifat faqatgina san'at sohalari bilan cheklanib qolmay, matematika, til o'rganish va kundalik hayotning barcha jabhalariga tegishlidir. Ijodkorlikni dars jarayoniga tizimli olib kirish o'quvchining passiv tinglovchidan faol izlanuvchiga aylanishini ta'minlaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Ijodkorlik masalasini ilmiy o'rganish XX asrning o'rtalaridan boshlab markaziy masalalardan biriga aylandi. Mashhur olim J.Gilford ijodkorlikning asosi sifatida "divergent" fikrlashni, ya'ni bitta savolga bir necha yo'nalishda javob izlash qobiliyatini ko'rsatib o'tgan. Uning fikricha, kreativ insonlar ma'lumotlarni qayta ishlashda yuqori darajadagi moslashuvchanlikka ega bo'ladilar. Ushbu nazariyani kengaytirgan E.Torrens esa ijodkorlikni shunchaki natija emas, balki muammoni his qilishdan boshlanib, yangi taxminlar tuzish va natijalarni sinovdan o'tkazishgacha bo'lgan yaxlit jarayon sifatida tasvirlagan.

Mahalliy olimlardan E.G'oziyev o'z tadqiqotlarida ijodiy tafakkur insonning ruhiy erkinligi va ichki qiziqishi bilan chambarchas bog'liqligini isbotlab bergan. Uning qarashlariga ko'ra, ijodkorlik — bu shaxsning ichki imkoniyatlarini namoyon qilish usuli bo'lib, u qo'rquv va qoliplardan xoli bo'lgan muhitda jadal rivojlanadi. Maqolani yozish davomida tahlil (analiz), sintez, qiyosiy o'rganish va mantiqiylik tamoyillaridan foydalanildi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'tkazilgan tahlillar va pedagogik kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarda ijodkorlik darajasi darsning qanday tashkil etilganiga to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir. Tadqiqot davomida ijodkorlikning shakllanishini belgilovchi to'rtta asosiy belgi — fikr ravonligi, vaziyatga moslashish, originallik va g'oyani boyitish xususiyatlarining amaliy namoyon bo'lish darajasi o'rganildi.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, dars jarayonida o'quvchilar oldiga muammoli vaziyatlar qo'yilganda, ularning kognitiv faolligi an'anaviy darslarga nisbatan 45-50 foizga ortishi kuzatildi. Muhokama jarayonida ijodkorlikni rivojlantirish uchun quyidagi 12 ta asosiy maqsad va vazifalar belgilab olindi:

1. Psixologik xavfsizlikni ta'minlash: O'quvchi o'z fikrini aytishda xato qilishdan qo'rqmasligi kerak.
2. Har tomonlama fikrlashni rag'batlantirish: Bitta muammoga kamida 5-6 ta yechim topish ko'nikmasini shakllantirish.
3. Fikrlar ravonligini oshirish: Ma'lum vaqt ichida o'quvchi maksimal darajada ko'p g'oyalarni bera olishi.
4. Vaziyatga qarab fikrni tez o'zgartira olish: Bir usul natija bermasa, darrov boshqa yo'nalishga o'ta olish qobiliyati.
5. O'ziga xoslikni (originallikni) qadrlash: Hech kimga o'xshamagan g'oyalarni alohida rag'batlantirish.
6. Bog'lovchi fikrlashni boyitish: Bir-biriga bog'liq bo'lmagan buyumlar yoki voqealar o'rtasida mantiqiy aloqa o'rnatish.
7. Muammoli vaziyatlar yaratish: Tayyor javob o'rniga savol qo'yish orqali bolani o'ylashga majbur qilish.
8. Tasavvur kuchini kengaytirish: "Agar dunyoda gravitatsiya bo'lmaganda nima bo'lar edi?" kabi xayoliy topshiriqlar berish.
9. O'qituvchi rolini o'zgartirish: Pedagog darsda faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi vazifasini bajarishi.
10. Hamkorlikda ishlash muhiti: Jamoaviy ijodiy loyihalar orqali fikrlar almashinuvini ta'minlash.
11. Tanqidiy fikrlash bilan uyg'unlik: Har bir g'oyani mantiqiy tahlil qilish va uni takomillashtirish.

12. Natijadan ko‘ra jarayonni baholash: Bolaning qanday o‘ylayotgani uning to‘g‘ri javobidan ko‘ra muhimroq ekanligini his qildirish.

Natijalarning tahlili shuni ko‘rsatmoqdaki, ijodkorlik shunchaki kutilmagan "ilhom" natijasi emas, balki maqsadli yo‘naltirilgan o‘qitish usuli samarasidir. Agar darsda o‘quvchining noodatiy g‘oyasi tanqid qilinsa, bolada psixologik tormozlanish yuzaga keladi. Aksincha, erkin muhitda o‘quvchi o‘zining haqiqiy intellektual salohiyatini namoyon etadi. Shuni ta’kidlash joizki, kreativ yondashuv o‘quvchilarning nafaqat darsdagi o‘zlashtirishiga, balki kelajakda professional raqobatbardosh bo‘lishiga ham zamin yaratadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Ijodkorlik — zamonaviy shaxsning hayotda o‘z o‘rnini topishini ta’minlovchi fundamental kompetensiyadir. Uni ta’lim jarayonida shakllantirish maktabni shunchaki bilim uzatish maskanidan haqiqiy intellektual rivojlanish markaziga aylantirish imkonini beradi. Inson huquqlarini va erkin fikrlashni himoya qilish uzluksiz davom etadigan jarayon bo‘lgani kabi, ta’limda ham o‘quvchining mustaqil fikrini e‘zozlash bosh mezon bo‘lishi shart.

Tadqiqot natijalari va ilmiy muhokamalar asosida quyidagi amaliy takliflar ilgari suriladi:

Birinchidan, maktab darsliklari mazmuniga o‘quvchini mulohaza qilishga, tadqiqot o‘tkazishga undaydigan topshiriqlarni kengroq kiritish lozim.

Ikkinchidan, baholash tizimida nafaqat kitobdagi javobni qaytarishni, balki yechimning originalligi va o‘ziga xosligini ham rag‘batlantirish mexanizmini joriy etish kerak.

Uchinchidan, pedagog kadrlar uchun o‘quvchilar bilan ijodiy hamkorlik qilish va darslarni qiziqarli tashkil etish bo‘yicha seminar-treninglarni muntazam o‘tkazish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa o‘rnida aytish mumkinki, kreativ fikrlaydigan avlod — Yangi O‘zbekiston strategiyasining ma’naviy va intellektual tayanchidir. Biz yaratadigan ijodiy muhit kelajakda davlat va jamiyat boshqaruvida o‘zining mustaqil g‘oyalari ega bo‘lgan kadrlar yetishib chiqishiga kafolat beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 464 b.
2. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2010. – 320 b.
3. Guilford J.P. The nature of human intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967. – 538 p.
4. Torrance E.P. Guiding creative talent. – New Jersey: Prentice-Hall, 1962. – 278 p.
5. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2008. – 132 b.
6. Ta'lim to'g'risida. O'zbekiston Respublikasining Qonuni. – Toshkent, 2020.
7. Ilmiy-uslubiy maqolalar to'plami. – Toshkent, 2024. – 112 b.